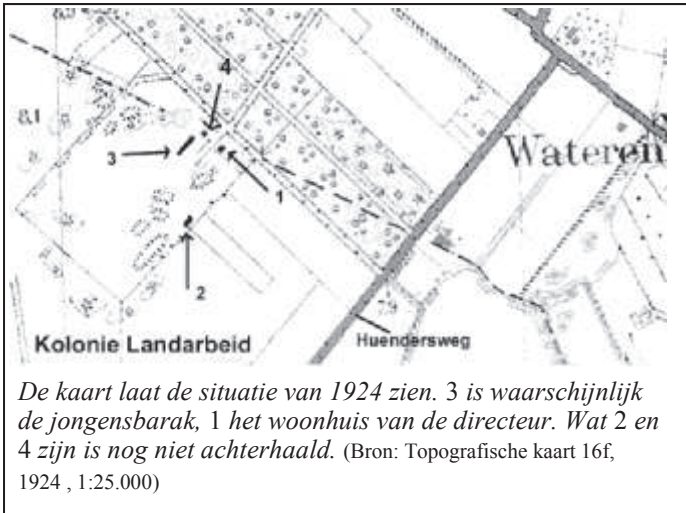

KOLONIE LANDARBEID (te "Zorgvlied")

In het begin van de vorige eeuw was er bij Zorgvlied, maar nog net binnen de grenzen van de voormalige gemeente Vledder, een zorginstelling gevestigd. In het periodiek "Opraekelen" van onze zustervereniging uit Diever, is de geschiedenis van deze instelling beschreven. Met hun toestemming hebben wij dit artikel hieronder overgenomen.

Door oudere bewoners van Wateren en Zorgvlied wordt een stukje bosgrond aan de westkant van de Huenderweg en net onder de Keukenlaan wel "Landarbeid" of "Kolonie Landarbeid" genoemd. Voor velen is het echter een verdwenen stukje geschiedenis. Reden om op onderzoek uit te gaan op het internet.

In de periode van de eerste wereldoorlog heerst er veel werkloosheid en criminaliteit onder jongeren. Een algemeen heersende opvatting is dat voor heropvoeding van ontspoorde jongens een goede aanpak is hen in een landelijke omgeving zware lichamelijke arbeid te laten verrichten. In verschillende grote steden worden door re-

classeringsinstellingen verenigingen opgericht die onder andere in Drenthe en Friesland kolonies bouwen. Na de eerste wereldoorlog neemt de jeugdcriminaliteit weer snel af. Kolonie Landarbeid komt eigenlijk te laat.

In 1917 neemt de afdeling Pro Juventute in Rotterdam het initiatief om voorwaardelijk veroordeelde, criminele stadsjongeren ontginningswerk te laten doen. De gedachte is dat zij in een minder risicovolle omgeving moeten werken en daarbij in hun eigen levensonderhoud voorzien. In 1918 wordt de reclasseringsvereniging "Landarbeid" opgericht. Zij is voor jongens van 16 tot 21 jaar. Door aanloopproblemen arriveren de eerste jongens pas in 1920.

Er wordt 86 ha bos- en heidegrond aangekocht. Hierop moeten drie houten keten of loodsen worden gebouwd. In iedere keet moeten 50 jongens komen. Elke keet is onderverdeeld in een slaapzaal en een ontspanningslokaal. In elk geval is één van de aangekochte keten eerder gebruikt voor de opvang van Belgische vluchtelingen, die door de Duitse bezetting van België naar het neutrale Nederland waren gevlucht. De barakken kunnen gemakkelijk in- en uit elkaar worden gehaald. Men wil hiervan gebruik maken door ze, wanneer een stuk land is ontgonnen, te verplaatsen naar een volgend stuk. Of dit ook werkelijk is gebeurd is niet bekend.

De opzet van de *Kolonie Landarbeid* is om de jongens zelfstandig te laten leven en werken. Daarom wordt er weinig personeel aangesteld: een directeur en – gezien een advertentie uit 1930 – één of meer “inwonende, opvoedend ambtenaren.” Deze moeten in staat zijn om “zelfstandig leiding te geven aan

Reclass. V.ging „LAND-ARBEID”, zoekt voor haar Kolonie te Zorgvlied (Dr.) een inwonend
**Opvoedend
 Ambtenaar.**
 Ongehuwd, boven 23 jaar, en in staat zelfstandig leiding te geven aan een groep jongens van 16—23 jaar. Aanv.salaris f 800 boven gewone verpleging. Br. met voll. inl. a. d. Directeur te Zorgvlied (Dr.)

blijven te brengen.

Te Appelscha zal door de Amsterdamsche Vereen. Hulp voor Onbehuisten een landkolonie worden opgericht voor werklooze jongens beneden 16 jaar.

De landkolonie wordt ingericht volgens het paviljoensysteem. Er zijn al drie gebouwen gereed: een paviljoen voor twintig jongens, een werkgebouw (dat voorloopig bestemd is voor keuken, maar dat later werkplaats zal worden) en een ontspanningslokaal, op een half uur afstand van het eerste paviljoen en gelegen aan den weg tusschen Meppel en Assen.

In Augustus denkt men de kolonie in gebruik te nemen. Er moeten nog gebouwd worden vijf paviljoens, een hoofdgebouw (voor administratie, keuken, wasserij, enz.) een directeurswoning en een groote beenderij, waar de jongens voor tuin- en landbouw en voor veeteelt opgeleid zullen worden.

De vereeniging heeft 12 H.A. grond ten geschonken gekregen, terwijl nog 10 H.A. kan worden gekocht. De bedoeling is de jongens, na volledige opleiding in land- of tuinbouwbedrijf, hier te lande te plaatsen en hen, die daarvoor in aanmerking komen, naar Australië uit te zenden.

een groep jongens.” De Nederlandse Heidemaatschappij levert het “technisch personeel”. Deze geven de dagelijkse leiding bij het ontginningswerk. Of hiermee de voorwerkers worden bedoeld, waarover in een ander artikel sprake is, wordt niet duidelijk. Deze voorwerkers zijn “ambtenaren van de instelling” en houden toezicht op het dagelijks werk. Dat werk bestond uit onder andere het kappen van bomen, rooien van de boomwortels en egali-

— Dit brengt mij op het terrein van het sociale werk, waarvoor ik u wil wijzen op de Maatschappij van Weldadigheid en haar instellingen en op de Kolonie Landarbeid in Zorgvlied. Deze laatste in een zeer interessante kolonie van de Reclasseeringsvereniging Landarbeid, gevestigd te Rotterdam, in welke vereniging veel vooraanstaande menschen op reclasseeringsgebied werkzaam zijn. De heer P. Rosset, de directeur, heeft in Zorgvlied met zijn echtgenoot de leiding van een twintigtal jongens, die door het harde werken op het land worden gebracht in betere richting dan waarin zij zich in de groote steden hadden ontpopt. Het is zoo jammer, dat dit werk niet meer bekendheid geniet, want dan zouden stellig veien — ja, juist in de slechtste tijden — lid worden van deze vereniging.

Wij hebben later een kort bezoek gebracht aan deze instelling, waar onder goede leiding veel wordt bereikt.

seren van het land. Verder uit de aanleg van wegen en aanplanten van bossen. De jongens maken — met de ogen van nu — lange dagen. De werktijd is van 6 uur 's ochtends tot 6 uur 's avonds.

Het pedagogische uitgangspunt van *Kolonie Landarbeid* is “vertrouwen geven.” Dit begint al wanneer een jongen een treinkaartje krijgt om vanuit Rotterdam zelfstandig naar Landarbeid te reizen. Dit is een succes. In de jaren van het bestaan van *Landarbeid* is elke jongen aangekomen. Ook zijn er geen hekken of

andere afzettingen. In dit licht zijn de woorden die in kranten worden gebruikt van geheel andere aard en zeggen meer over hoe de buitenwereld tegen dit soort reclasseringswerk aan keek. Kranten gebruiken voor de *Kolonie Landarbeid* woorden zoals: “jeugdgevangenis” en “tehuis voor verpleegden.”

De beleving van de jongens zelf is anders. Wanneer bij een voetbalwedstrijd een toeschouwer spreekt over “de gestichtsjongens,” reageert één van de jongens ad-rem: “Wij zijn geen gestichtsjongens, wij zijn jongens van een vrije kolonie!”

De succesformule van *Kolonie Landarbeid* blijkt ook uit het feit dat in de 13 jaar van het bestaan van Landarbeid geen enkele jongen is “ontsnapt.”

Het verblijf op *Landarbeid* duurt 9 tot 12 maanden. Een vak leren hoort niet tot de doelstelling en mogelijkheden van Landarbeid. Het doel is immers karaktervorming. Dit is echter geen bezwaar bij het vinden van werk wanneer een jongen klaar is om *Kolonie Landarbeid* te verlaten. Ze vinden allemaal gemakkelijk werk. Ook in de directe omgeving worden ze graag als arbeider in dienst genomen. Wanneer voor jongens het moment is aangebroken om *Kolonie Landarbeid* te verlaten worden ze niet direct aan hun lot over gelaten. Zolang een jongen geen werk heeft gevonden, hoeft hij *Landarbeid* niet te verlaten. Opmerkelijk is dat de jongens gedurende de eerste jaren na hun vertrek worden gevolgd. Of ze werk hebben en welk werk dat is wordt geregistreerd. Of er ook sprake is van nazorg of verdere begeleiding is niet bekend.

In de vrije tijd worden de jongens op allerlei manieren bezig gehouden. *Kolonie Landarbeid* heeft verschillende clubs. Onder andere een voetbal- en een zangclub. Door het niveau van het voetballen halen de jongens bij wedstrijden

Het huis van de directeur.

in de provincie goede resultaten. Samen met de bewoners in de directe omgeving worden wedstrijden en opvoeringen georganiseerd. Omdat men elkaar op deze manier leert kennen, weten ook de bewoners van Zorgvlied en Wateren en de jongens wat men aan elkaar heeft. Wanneer de jongens hun jaarlijkse fietstocht hebben, lenen de dorpsbewoners hiervoor hun fietsen uit. Als tegenprestatie worden de dorpsbewoners uitgenodigd om op *Kolonie Landarbeid* het jaarlijkse optreden van alle clubs bij te wonen. Ook met Vledder is contact. In 1933 organiseert de gemeente Vledder op de voetbalvelden van *Kolonie Landarbeid* wedstrijden voor de werkloze jongens in haar gemeente.

Vanaf het begin is duidelijk dat het werk op *Kolonie Landarbeid* niet voldoende op zal leveren om de kosten te dekken. De rijksoverheid staat daarom garant en verleent subsidie. In 1932 zijn de keten zo bouwvallig geworden dat ze op instorten staan en moeten worden vervangen. De vereniging *Kolonie Landarbeid* heeft zelf het geld hiervoor niet. Dit bedreigt het voortbestaan en het bestuur denkt aan opheffing. In 1933 brengt een actie van Rotterdamse particulieren het geld bijeen voor nieuwbouw. De stemming van het bestuur slaat om in optimisme. Van de 86 ha aangekochte woeste grond is 21 ha ontgonnen en is nog 65 ha beschikbaar voor ontginningswerk. Men denkt hier-

Groote brand te Wateren

Dertig gereclasseerde jongens verloren
al hun bezittingen.

(van onzen correspondent).

Hedenmorgen, pl.m. 5 uur, is het gebouw van de stichting Landarbeid te Wateren tot den grond toe afgebrand. In het gebouw waren een dertigtal gereclasseerde jongens ondergebracht, welke een goed heenkomen zochten. De naastgelegen directeurswoning bleef behouden.

Omtrent de oorzaak is nog niets bekend.

Het gebouw was in hout opgetrokken en ging met den geheelen inboedel verloren.

Het betreft hier de Kolonie Landarbeid in Zorgvlied, instelling van de te Rotterdam gevestigde Reclasseeringsvereniging Landarbeid, welke onder leiding staat van den heer P. Rossel en zijn echtgenoot.

Juist dezer dagen was besloten om het niet meer te repareren houten gebouw door een nieuw te vervangen, waartoe een belangrijke gift de vereniging in staat had gesteld. Dit oude houten gebouw, dat verzekerd was, is nu verbrand, en daarbij zijn alle bezittingen van de jongens verloren gegaan. De laatstgenoemde zijn meerendeels in de groote landbouwschuur der stichting ondergebracht.

mee nog 40 jaar vooruit te kunnen. Wel is gebleken dat de kwaliteit van de woeste grond tegenvalt. Op sommige plaatsen moet diep worden gegraven voordat onder het zand geschikte teeltgrond te voorschijn komt.

1933 blijkt echter een rampjaar te worden. De overheid trekt kort daarop haar subsidie in. Daarna breekt op 25 november van dat jaar brand uit en wordt de jongensbarak met alle bezittingen vernield. Het nabijgelegen huis van de directeur blijft gespaard. De jongens worden ondergebracht in de grote landbouwschuur van *Landarbeid*.

Hoewel men voor brandschade is verzekerd en

het geld voor nieuwbouw al was verzameld, besluit het bestuur in 1934 om de "Vereniging Kolonie Landarbeid" op te heffen. Het subsidieverlies wordt als voornaamste oorzaak gezien. Daarnaast spelen natuurlijk de tegenvallende inkomsten uit het eigen werk en de vermindering van de jeugdcriminaliteit in de grote steden een rol.

Bij de oprichting van de *Vereniging Kolonie Landarbeid* was sprake van drie keten voor in totaal 150 jongens. Zoveel keten en zoveel jongens zijn er waarschijnlijk nooit geweest. In augustus 1933 wordt gesproken over een totaal van 20 jongens. Bij de brand, in november later dat jaar, gaat het om een "dertigtal" jongens. Bij diezelfde brand spreken de kranten over één houten gebouw waar de jongens in hebben gewoond. Bij de verkoop van alle bezittingen

VAN HEINDE EN VERRE

Reclasseeringskolonie opgeheven.

Volgens het Maandblad voor berechtiging en reclasseering heeft de reclasseeringsinstelling „Landarbeid” besloten naar kolonie te Zorgvliet (Dr.) op te heffen.

Het blad voegt erbij, dat niet de brand van 23 November, waarbij de woonbarak te loor ging, de ondergang heeft beteekend, want het kapitaal uit particuliere bron lag voor nieuwe bouw reeds gereed. De beslissing van de regeering om voor een verplegingsinrichting als deze geen subsidie meer beschikbaar te stellen is oorzaak van deze opheffing geweest.

Het blad voegt erbij, dat niet de brand van 23 November, waarbij de woonbarak te loor ging, de ondergang heeft beteekend, want het kapitaal uit particuliere bron lag voor nieuwe bouw reeds gereed. De beslissing van de regeering om voor een verplegingsinrichting als deze geen subsidie meer beschikbaar te stellen is oorzaak van deze opheffing geweest.

Tenslotte de ligging van *Kolonie Landarbeid*. De voor dit artikel opgezochte krantenberichten hebben het allemaal over de *Kolonie Landarbeid* te Zorgvliet. Blijkbaar is men in de periode 1920 tot 1933 geheel gericht op het nabijgelegen dorp Zorgvliet en Wateren. Strikt genomen ligt het terrein echter, net over de gemeentegrens, in Vledder.

Paul Gols, Werkgroep cultuur-historie van ZWO

Bewerking: *Piet de Geus*

Bronnen:

Nieuwsblad van Friesland; 21 maart 1930

Nieuwsblad van het Noorden

website historisch krantenarchief van de Koninklijke Bibliotheek.

gen, die in 1934 plaats heeft, bestaat het geheel van gebouwen van *Kolonie Landarbeid* uit:

- een directeursvilla(tje)
- één ontspanningslokaal. Blijkbaar losstaand van het afgebrande gebouw.
- één opzichterswoning
- één grote landbouwschuur.

Uit dit rijtje valt niet op te maken waar de inwonend “opvoedende ambtenaar” zijn onderdak had.

In de eerste jaren van *Kolonie Landarbeid* is de heer J. Peereboom

OPROEPEN door de Werkgroep cultuur-historie ZWO:

1. Wie weet meer over de Kolonie Landarbeid en haar bewoners?
2. Wie weet meer over het "**Frans kerkhof**" dat dicht bij "Landarbeid" ligt. Meer dan die naam hebben we niet kunnen achterhalen. In samenwerking met de Gemeente Westerveld zijn we hiernaar op zoek. Bij verschillende gemeenten in Nederland liggen zogeheten Franse kerkhoven. Het gaat hier om soldaten van het leger van Napoleon, die rond 1800 overleden aan een besmettelijke ziekte en bij de dichtstbijzijnde plaats werden begraven. Dit zou ook het geval zijn in het gebied onder Wateren, ten westen van de Huenderweg.

Weet u iets, ook al is het van horen-zeggen van vroeger, zou u dat dan willen laten weten aan de contactpersoon van de werkgroep, Carolien Reinbergen (email: sanderencarolien@hetnet.nl) of aan de schrijver (tel. 0521 345 907).